

Кодрул Р.Е.

аспірант,

Харківський національний університет радіоелектроніки

Соколова Л.В.

доктор економічних наук, професор,

Харківський національний університет радіоелектроніки

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-482-8-5>

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ В УМОВАХ ЗМІН ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У сучасних умовах нестабільності та швидких змін у світовій економіці підприємства змушені постійно адаптуватися до нових викликів. Глобалізація, технологічний прогрес, посилення конкуренції та коливання ринкових умов вимагають від підприємств гнучкості, адаптивності та здатності швидко реагувати на зміни. Для вітчизняних підприємств вибір напряму інноваційного розвитку є ключовим фактором для збереження конкурентоспроможності в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Інновації тісно пов'язані з управлінням змінами у середовищі діяльності підприємства, адже своєчасне прогнозування змін, мобільне реагування на загрози та адаптація до нових умов господарювання є запорукою стабільності розвитку. Підприємства у розвинених країнах активно переходять до інноваційної моделі підприємництва, що спрямована на постійний пошук нових шляхів розвитку та впровадження сучасних технологічних рішень. Пріоритетність цього процесу зумовлена високою динамікою змін у зовнішньому середовищі, необхідністю прийняття ефективних управлінських рішень за умов обмежених ресурсів, а також широким спектром підходів до оцінки та вибору інноваційних проєктів [1, с. 2].

Вибір напряму інноваційного розвитку підприємств безпосередньо залежить від динаміки зовнішнього середовища,

оскільки саме зовнішні фактори визначають можливості доступу до ресурсів та потребу в удосконаленні підходів до ведення економічної діяльності. Вплив на фінансову безпеку підприємства може відбуватись через ряд зовнішніх факторів, таких, як економічне та політичне середовище, соціальні умови та технологічний розвиток. Сукупність цих факторів формує загальне середовище, у якому функціонує підприємство, визначаючи його фінансові можливості та ризики.

Фінансова стабільність підприємства значною мірою залежить від загальної економічної ситуації в країні, стабільності державної економіки, рівня конкуренції, доступності ресурсів. Фінансова політика держави, політична нестабільність, антикорупційна політика та прозорість законодавства визначають зовнішнє середовище. Соціально-економічна ситуація впливає на споживчий попит, можливості підприємств щодо залучення кваліфікованих працівників та загальну економічну динаміку. Технологічний прогрес визначає можливості підприємств щодо підвищення продуктивності, оптимізації бізнес-процесів та впровадження інноваційних рішень. Основні технологічні чинники, що впливають на фінансову безпеку, включають: темпи розвитку технологій та їх інтеграцію в бізнес-процеси; кіберзагрози та рівень захисту інформації; вартість і доступність інноваційних рішень [2, с. 168].

Економічний, політичний, соціальний та технологічний чинники зовнішнього середовища країни визначають можливості підприємств для їх інноваційного розвитку, впливаючи на доступ до фінансування та технологій, рівень конкуренції, державну підтримку та наявність висококваліфікованих кадрів. Потенціал інноваційного розвитку в Україні зростає завдяки активному розвитку цифрових технологій та ІТ-сектору. Проте, нестабільна макроекономічна ситуація, висока інфляція, коливання валютного курсу та складність доступу до ресурсів можуть стримувати підприємства у впровадженні новітніх рішень. Політична ситуація та державне регулювання відіграють ключову роль у створенні сприятливого бізнес-середовища, але бюрократичні бар'єри та нестабільність додають ризиків. Державне регулювання, податкове навантаження, фінансова та

інвестиційна політика безпосередньо визначають можливості підприємств щодо впровадження інновацій. Попри виклики, впровадження державних програм підтримки інновацій сприяє розвитку стартапів, особливо у сфері екології та високотехнологічного підприємництва.

Оцінка індексів України у міжнародних рейтингах інноваційного розвитку дозволяє оцінити позиції України у питаннях конкурентоспроможності і перспективи вдосконалення інноваційного клімату. Для оцінки ефективності реалізації інноваційної політики в Україні розглянуто рейтинг «Глобальний індекс стійкої конкурентоспроможності» (ГІСК), який включає екологічні, економічні та соціальні показники, що дає змогу оцінити довгострокову перспективу сталого розвитку інноваційної діяльності. Розраховується показник ГІСК за шістьма показниками конкурентоспроможності: природний капітал; ресурсоемність та ефективність; інтелектуальний капітал; економічна стійкість; соціальний капітал; управління.

Для України показник ГІСК демонструє загальну тенденцію до підвищення позицій у рейтингу. У 2020 році Україна займала 76-те місце. Вже у 2021 році спостерігалось зростання до 66-го місця, а у 2022 році показник знизився до 49. Проте у 2023 році відбулося погіршення позицій до 57 місця, що може бути наслідком економічних та соціальних викликів, спричинених війною [3, с. 7]. Незважаючи на це, у 2024 році рейтинг знову покращився, досягнувши 47-го місця, що є найкращим результатом за весь розглянутий період [4, с. 47]. Загалом, спостерігається позитивна динаміка, що вказує на поступове зміцнення позицій України у сфері сталого розвитку та конкурентоспроможності. У 2023 році Україна продемонструвала доволі сильні позиції за окремими показниками конкурентоспроможності у рейтингу ГІСК. Зокрема, 38-ме місце за показником «Природний капітал», що свідчить про наявність значних природних ресурсів та потенціалу для сталого використання екосистемних послуг; 41-ше місце за показником «Інтелектуальний капітал» та 43-тє місце за «Економічна стійкість» вказують на значну роль людського капіталу, інноваційного потенціалу та здатності економіки до адаптації

в умовах кризових явищ. Водночас Україна має суттєві виклики у сфері «Управління», де вона займає лише 89-те місце, що свідчить про проблеми у державному управлінні, зокрема в ефективності інституцій, прозорості та підзвітності влади. Найгірші показники спостерігаються за критерієм «Ресурсоємність та ефективність», де Україна посідає 114-те місце, що може вказувати на високе споживання ресурсів при низькій ефективності їх використання, недостатній рівень впровадження енергоефективних технологій та екологічно відповідальних практик [3, с. 11].

Для забезпечення конкурентоспроможності підприємствам необхідно впроваджувати інноваційні технології, що є критично важливим в умовах турбулентного зовнішнього середовища. Інновації відкривають можливості для розвитку, розширення ринків, створення унікальних продуктів, що забезпечує довгострокову стійкість підприємства. В таких умовах функціонування кожне підприємство має бути гнучким та стійким до змін, швидко та ефективно оцінювати тенденції зовнішнього середовища та визначати напрями інноваційної діяльності. Оцінка ринку та попиту на інноваційні розробки є важливим етапом дослідження зовнішнього середовища, який забезпечує подальшу успішну комерціалізацію інновацій. Проведення моніторингу ринкових тенденцій, вивчення діяльності конкурентів та аналіз споживчого попиту дозволяє підприємству оцінити можливі ризики та потенційні прибутки. Для оцінки ринку проводять дослідження конкурентного середовища, поточних трендів та актуальних технологічних змін. На основі аналізу ринку визначається конкурентоспроможність інновацій, потенційні ризики та перспективи активізації інноваційного розвитку підприємств. Аналіз цільової аудиторії та оцінка привабливості нового продукту для споживачів дозволяють прогнозувати попит та перспективи комерціалізації інновацій. Правильно проведена оцінка ринкових умов, аналіз конкурентів та споживачів мінімізують ризики реалізації інноваційних проєктів та дозволяють втілити успішну стратегію виходу продукту на ринок [5, с. 27].

Отже, інновації відіграють важливу роль у забезпеченні економічної стійкості та конкурентоспроможності підприємств, адже вони дозволяють адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Впровадження сучасних технологій сприяє розширенню ринків, зниженню витрат, а також підвищенню ефективності управління, що особливо важливо в умовах глобальної конкуренції та економічної нестабільності. Інноваційний розвиток є важливим рушієм економічного зростання країни. Він сприяє модернізації промисловості та стимулює розвиток високотехнологічних секторів економіки. Країни, що активно підтримують інновації, отримують конкурентні переваги через зростання інвестиційної привабливості, покращення міжнародного іміджу та формування стійкої економічної моделі. Таким чином, у сучасних умовах господарювання підприємства, що впроваджують інновації, отримують стратегічні переваги. На рівні держави інноваційний розвиток підприємств України стає основою для довгострокового економічного зростання, підвищення їх конкурентоспроможності та інтеграції у глобальні ринки.

Література:

1. Грабчук І., Бугайчук В., Аляб'єва В. Стратегія інноваційного розвитку підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44.
2. Федорович І., Рудич В. Інноваційні технології у забезпеченні фінансової безпеки підприємств реального сектора. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 2. С. 165–172.
3. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність в Україні у 2023 році: науково-аналітична доповідь / Т.В. Писаренко, Т.К. Куранда та ін. УкрІНТЕІ. 2024. 108 с.
4. The Sustainable Competitiveness Report, 13th edition December, 2024. URL: <https://solability.com/download/the-global-sustainable-competitiveness-index-2024/?tmstv=1739979851>
5. Перерва П., Мащенко М., Ткачова Н., Долина І. Економічна оцінка комерціалізації інновацій в системі менеджменту «розумного підприємства». *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2024. № 4. С. 25–30.